

Григорій Григорович

Ващенко

(1878 - 1967)

Життєвий і творчий шлях Григорія Григоровича Ващенка (1878 - 1967)

Григорій Григорович Ващенко, уродженець Полтавщини, український просвітитель, педагог народився 23 квітня 1878 року в с. Богдановці Полтавської губернії.

Звідси, з Полтавщини, пролягли дороги Григорія Григоровича Ващенка в світ, які залишили по собі помітний слід в його педагогічній творчості. Сподіваємось, що Полтавський край не тільки увійшов у творчість і долю педагога, але і сам набув нової ознаки, пов'язаної з ім'ям педагога.

У взаєминах Г. Ващенка з Полтавським краєм, за А. Бойко [4] чітко простежується три етапи. Перший – це, власне, період дитинства і початок юності. Другий - тісно пов'язаний з Полтавським педвузом (з 1917 з деякими перервами до 1941 року). Третій - період активного вивчення творчої спадщини Г. Ващенка, який триває ціле десятиліття. Охарактеризуємо коротко кожен із етапів життя і діяльності Г. Ващенка.

Про своє походження Г. Ващенко надає суперечливі дані. Так, в обліковому листі Наркомосу він вказує, що батько дворянин, а мати -кріпачка, а в автобіографії, яка написана ним у Мюнхені, стверджує, що походить із старого козацького роду.

Це пояснюється об'єктивними причинами. Одна з них – це тоталітарний режим того часу.

З 10-річного віку Г. Ващенко почав навчатися і до 1898 року навчався спочатку в Роменській духовній школі, а потім у Полтавській духовній семінарії, після закінчення якої один рік працював учителем у с. Блотниця Прилуцького повіту, оскільки до вступних іспитів Київської духовної академії за його твердженням його не допустили як бунтівника.

З 1899 року по 1903 Г. Ващенко навчається у Московській духовній академії, по закінченню якої отримав звання кандидата богослов'я і разом з цим - право бути педагогом.

Подальший його творчий шлях пов'язаний здебільшого з педагогікою. Спочатку він працює в Полтавській єпархіальній жіночій школі, а на початку 1904 року був звідти переведений до м. Кутаїсі. Сам факт переводу можна пояснити демократичними поглядами і відданістю українській національній визвольній ідеї Г. Ващенко. У 1905 році, повернувшись до Полтави, він продовжує педагогічну діяльність: працює у комерційній, єпархіальній школі і одночасно в учительській семінарії, де викладає російську мову. Триває і громадська діяльність Г. Ващенко, яка нероздільно пов'язана з публіцистикою. Особливу цінність у світлі нових підходів до оцінки історії культури України ХХ століття має визвольний рух, яким цікавиться Г. Ващенко. Він разом з двома колегами збирає матеріали про придушення селянських повстань у селі Сорочинці Миргородського повіту та селі Бердянка на Костянтиноградщині. Ці матеріали публікує в губернській газеті „Полтавщина”. Вони носять дійовий характер. З їх допомогою Ващенко боровся з неправдою, беззаконням, захищав права людей, неправого суду, переслідувань на національному ґрунті, що привело до його арешту і заслання.

Повернувшись у 1912 році із заслання, Г. Ващенко продовжує свою педагогічну діяльність в м. Ромнах Полтавської області, де працює вчителем у духовній школі, жіночій гімназії і комерційній школі, викладаючи латинську, російську мови, психологію та історію філософії.

У Полтаві Г. Ващенко стає свідком 3-х революцій, громадянської війни, „калейдоскопу зміни політичних влад”. І першим із інтелігентів та діячів того часу після Лютневої революції активно займається підвищенням кваліфікації вчителів: бере участь в організації учительських курсів, з'їздів, сам читає лекції у Прилуках, Ромнах та інших містах. Сучасники цей період життя педагога характеризують сумлінністю по відношенню до справи.

У 1917 році Г. Ващенко запрошують для роботи у Полтавський учительський інститут, про що свідчить запис з протоколу № 23 засідання педагогічної ради Полтавського учительського інституту від № 23 вересня 1917 року: „Постановити: Просить г. Попечителя Ученого округа... назначить Г. Ващенко штатным преподавателем Полтавского учительского института с предоставлением ему следующих уроков: I курс (2 урока теории и психологии художественного творчества, 2 урока психологии и 2 урока логики), II курс (4 урока педагогики), III курс (2 урока дидактики и истории педагогики). Всего – 12 уроков.” Слід визначити, що протокол засідання педагогічної ради вівся російською мовою, а заява Г. Г. Ващенко у вигляді прохання, написана українською мовою і адресована „Високоповажному Добродієві панові директорові Полтавського учительського інституту вчителя Роменської духовної школи, кандидата Московської духовної академії Григорія Ващенко”. В цей же час Григорій Ващенко обіймав посаду директора учительської семінарії на Шведській Могилі (передмістя Полтави), де Г. Ващенко чітко проводилась українська національна лінія, що мала підтримку з боку студентів.

Водночас у 1918 році Г. Ващенко стає ще й доцентом Українського історико – філологічного факультету (філіал Харківського університету), а згодом – Українського народного університету. Ці навчальні заклади були відкриті за підтримки генерального секретаря (міністра) освіти Української Народної Республіки, полтавця І.М. Стешенка. Зазначимо, що існування університету припинили денікінці, які в 1919 році заарештовують Г. Ващенко. Уникнути смерті педагога допомогло втручання директора комерційної школи В. Александрова і В.Г.Короленка, останнього сучасники характеризували як „совість епохи” та праведником.

Від нового покарання, але вже червоними, Г. Ващенко беріг саме попередній факт його біографії. Червоні закрили Полтавську вчительську семінарію, і Г. Ващенко змушений був виїхати в с. Білики кобеляцького району. Тут, у Біликах, за даними науковця А.Бойко, було створено нову, як тепер називають „авторську” школу, де проводилась цікава навчальна і наукова

робота з експериментальної педагогіки і психології. Крім цього, за ініціативою Г. Ващенка був організований народний хор і театр.

Ось як про діяльність Г.Г.Ващенка в ті часи згадувала колишня випускниця педучилища у с. Біликах: „... заснував літературний гурток, читав свої власні поетичні та прозові твори, навчав студентів гарно декламувати, заохочував до літературної творчості. Г. Ващенко мав природний дар відчутти в людині талант і допомогти його розвинути. Викладав педагогіку і психологію за власними підручниками”. „За допомогою студентів, згадує педагог, - при школі постали добре організовані природничі і педагогічні кабінети. Під керівництвом моїм і Вержемківського студенти виготовляли приладдя для психологічних експериментів: техистоскоп, ергограф, естезіометр та інші. В першій класі зразкової школи під керівництвом моєї дружини студенти застосовували при навчанні грамоти методу Монтесорі... Літом 1923 року була організована виставка педагогічних шкіл. На цій виставці найбільшу увагу відвідувачів притягли експонати Білицької школи, що було відзначено і в пресі”, - так описував Г. Ващенко цей період у своїй біографії.

Політичні інтриги не припинялись. Нова серія доносів і статей у пресі змусили Г. Ващенка залишити Білики і знову повернутись до Полтави, де чекала нова вимога „колег” заарештувати його. І тільки особисте ставлення тогочасного завідуючого відділом професійної освіти М.Фарбера вберегло його від нового арешту.

У 1924 р. Г. Ващенко стає штатним викладачем Полтавського університету народної освіти (ІНО), у 1925 р. – керівником кабінету соціального виховання при ІНО, а згодом професором ІНО (з 1928 р. – інституту соціального виховання), згодом стає завідуючим кафедрою педології. У Полтавський період ним написано монографія „Загальні методи навчання”, підручник з дидактики для педвузів, він керує новоутвореною аспірантурою. Важливого значення надавалося зв'язку ІНО з учительством та науково-дослідницькими закладами, лектори ІНО брали участь у роботі курсів по перепідготовці працівників освіти, читали там лекції. При педагогічному

кабінеті працювали гуртки по вивченню дитинства та дитячих колективів, а з 1925 р. – також гурток соціальної педагогіки. Педагогічним кабінетом були проведені тематичні тести, які визначали рівень загального розвитку дітей. Кабінет працював над розробленням методів запису поведінки дітей, вивчав їх творчу роботу, встановив тісні зв'язки з дитячою поліклінікою та колектором. У 1926 – 1927 н. р. професор Г. Ващенко викладав курси „Педологія”, „Дидактика”, „Рефлексологія” та „Педагогіка колективу”.

Бібліотека Полтавського педагогічного університету у відділі рідкісної книги зберігає збірники . На кінець 1930 року вчений мав понад 30 праць, серед яких: "Конференція робітників установ соціального виховання закритого типу в м. Полтаві", "Школа як громадсько-культурний центр", "Досягнення установ соціального виховання інтернатного типу на Полтавщині" та ін. У своїх публікаціях вчений обстоює педологію, детально аналізує систему методів історико-педагогічних досліджень, ділиться своїми роздумами щодо організації педагогічної практики студентів, обґрунтовує школу як центр педагогічного комплексу. Всі праці Г.Ващенко, написані українською мовою, відрізняються ґрунтовністю теоретичних узагальнень, позитивним ставленням і великим інтересом до практики. Серед тодішнього викладацького складу педагогічного інституту професор Г.Ващенко був одним із найбільш творчих і плідних науковців, оскільки за один рік він мав вісім публікацій тільки в одному виданні.

Він глибоко займався вивченням і узагальненням передового педагогічного досвіду навчально-виховних закладів Полтавщини. Відомо, що він поширював досвід колонії ім. О.М. Горького (с. Ковалівка), Білицького дитячого будинку, 2-го Дитячого містечка, колонії ім. В.Г. Короленка та інших дитячих закладів, позитивно характеризував педагогічну діяльність Христини Алчевської, Бориса Ольшанського, Антона Макаренка .

У 30-ті роки починається нове "полювання" на інтелігенцію. У Полтавському педагогічному інституті був знятий з посади завідувач кафедри педагогіки П.Л. Адамович, кафедри педагогіки і педології були об'єднані в одну, завідувачем став професор Г.Г.Ващенко. Однак, у 1933 році його різко

розкритикували на зборах колективу інституту, а книгу "Загальні методи навчання" заборонили і вилучили з ужитку. У наказі директора інституту П.М. Койнаша таким чином мотивувалося звільнення професора з посади: " Ващенко Г.Г. не змобілізував студентів і аспірантуру на боротьбу з контрреволюційними буржуазно-націоналістичними настановами у УНДШу і тим самим ревізував і ігнорував постанову ЦК КП(б)У про УНДШ. У своїй педагогічній і науковій роботі, незважаючи на вимоги дирекції і організації інституту, не розгорнув потрібної самокритики на свою явно буржуазно-націоналістичну продукцію...

Звинувачений у буржуазному націоналізмі, Ващенко виїжджає з Полтави. Однак у 1940 р повертається до Полтави і - до початку війни - знову обіймає посаду професора, завідувача кафедри педагогіки і керівника аспірантури при Полтавському педагогічному інституті. Необхідно зазначити, що внаслідок репресій 1937-1938 рр. склад кафедри різко скоротився, нікого з попередніх працівників не лишилося, зменшився і обсяг роботи кафедри. Після повернення Г.Г. Ващенка кафедра почала відновлювати свої позиції, а сам Г.Г. Ващенко був одним з найбільш шанованих викладачів інституту. На нараді ректорів та директорів вищих навчальних закладів, яка проходила з 31 березня по 3 квітня 1941 р., професор Ващенко пропонував внести зміни у практику викладання педагогічних дисциплін. На його думку, на першому курсі варто читати історію педагогіки, на другому - педагогіку і на третьому – методика .

У цей період Г.Г. Ващенко плідно трудиться над завершенням докторської дисертації "Мова дітей переддошкільного і дошкільного віку як засіб спілкування", досліджує розвиток і формування мовлення й мислення дітей дошкільного віку, про що свідчить план наукової роботи Полтавського педагогічного інституту на 1940 - 1941 рр.

У роки німецької окупації Г.Г. Ващенко працює в українській газеті під назвою "Голос Полтавщини". За свідченням Г. Хілліга в ці роки, виконуючи доручення Рейхкомісаріату Ост, він пише довідку про історію виховання і освіти в Радянському Союзі.

У 1943 році він виїжджає з Полтави до Києва. Так закінчується другий період життя і творчості Г.Г. Ващенко на Полтавщині.

Через 50 років Полтавщина втретє відкриває для себе Г.Г. Ващенко. У 1993 році на кафедрі педагогіки Полтавського педінституту створюється регіональний науково-методичний центр педагогічного краєзнавства і за підтримки ректорату розпочато вивчення творчої спадщини Г. Ващенко. До співпраці запрошувалися історики і літератори, краєзнавці, працівники обласного архіву та краєзнавчого музею, дослідники з діаспори та далекого зарубіжжя. Серед полтавських дослідників його спадщини - проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки, професор, член-кореспондент АПМ України - А.М. Бойко, завідувач кафедри психології, виконуючий обов'язки професора В.Ф. Моргун, письменник-краєзнавець Петро Ротач, доцент кафедри педагогіки М.С. Пашко. У Полтаві на кошти англійської української діаспори була видана монографія Г.Ващенко "Виховний ідеал" (1994). Науково-методичний центр продовжує дослідницьку роботу за темою "Педагогічні засади єдності теорії і практики у багаторівневій підготовці майбутнього вчителя".

Педагогічна спадщина Г.Г. Ващенко ґрунтовно досліджується науковцями Полтавщини, починаючи з 1994 р., регулярно проводяться наукові конференції від міського до міжнародного рівнів, матеріали яких висвітлюють результати цих досліджень. У Полтаві засновано педагогічне товариство імені Г.Ващенко, ідея заснування якого належить голові координаційного осередку українських центральних і крайових установ Європи бельгійцю Омеляну Ковалю.

Сьогодні до навчальних планів педагогічного університету введено дисципліну "Персоналії в історії національної педагогіки" за редакцією А.М. Бойко. Серед 20 видатних українських педагогів широко представлена і творча спадщина нашого земляка Г. Ващенко. Крім цього на підставі історико-логічного аналізу праць Г.Г. Ващенко, широкої архівної бази, сучасних публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів А.М. Бойко у своєму науково-методичному

посібнику "...Служба Богові й Батьківщині" (Григорій Ващенко: альтернатива поглядів і оцінок) висвітлили життєвий і творчий шлях педагога.

Вшановуючи пам'ять талановитого педагога, психолога, письменника, патріота України, який обстоював позицію християнської ідеології Любові, Правди, Краси, Милосердя, Совісті, на фасаді будівлі Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка, колишньої учительської семінарії на Шведській Могилі та учительській семінарії в с. Білики Полтавської області встановлені меморіальні дошки Григорію Григоровичу Ващенку. "

Фізичне виховання в спадщині Г.Г. Ващенка.

Серед творчого доробку і Григорія Ващенка праця "Тіловиховання як виховання волі і характеру", яка вийшла в Мюнхені в 1956 році посідає особливе місце. Вперше за роки незалежності її було надруковано у четвертому томі творів Григорія Ващенка "Праці з педагогіки та психології" (Київ, 2000). Окремими виданням вона друкується в Україні вперше. Григорій Ващенко у доступній формі аналізує специфіку історичного розвитку фізичного виховання від часів Стародавньої Греції та Риму до систем шведської, німецької, сокольської гімнастики початку ХХ століття. У цій праці чи не вперше у вітчизняній педагогічній думці всебічно, з української точки зору подано історію розвитку фізичного виховання як частини виховного процесу й на цьому тлі проаналізовано основи української системи тіловиховання.

З фізичним вихованням Г.Г. Ващенко міцно пов'язує виховання волі і характеру. Він доводить, що найважливішою рисою вольової людини є принциповість і здатність ставити і досягти певну мету. Розумну впертість у досягненні мети педагог називає наполегливістю і вважає її неодмінною рисою людини з волею і характером. Поряд з цим він наголошує на необхідності стриманості, вмінні володіти собою, не піддаватися випадковим емоціям.

Педагог вказує на особливе значення для ефективності національної системи тіло виховання підготовки керівників-патріотів, які повинні розуміти своє призначення. Г. Ващенко крім теоретичних напрацювань в напрямі фізичного виховання, займався ще й практичними дослідженнями функціонального стану молоді. Так на підставі антропометричних вимірювань, ним у співавторстві з О. Хоменком, була надрукована стаття „Фізичні властивості студентів Полтавського інституту соціального виховання” (1930).

Вчений вбачав у фізичному вихованні засіб, який при правильній організації забезпечить виховання фізично-здорової, національно-свідомої молоді. Професор наголошував на „особливій користі” для виховання молодого покоління національних рухливих ігор, особливо тих, які супроводжуються танцями (козачок, гопак, аркан) і співами.

Г. Ващенко у своїх поглядах на тіло виховання опирається на філософську основу. Він доводить необхідність розвивати душевні сили так, щоб вони мали перевагу над тілесним, але це не означає, що тіло мало бути слабким! Гармонійність ґрунтується на природо відповідності і максимально зважає природні потреби людини, зокрема біологічну потребу в русі. За Ващенком, гармонійність єднає всі природні задатки людини в ціле і орієнтує на певну головну мету, у зв'язку з чим всі задатки посідають в структурі особистості певне місце і відіграють свою роль. На думку педагога, вся діяльність, зокрема тіло виховання, повинна спрямовуватися на прагнення кожного українця служити Богові і Україні.

До „золотого фонду” гармонійності особистості Г. Ващенко відносить не тільки: світогляд, високий рівень фахової підготовленості, розвинені інтелектуальні здібності, міцні моральні засади, працьовитість, бадьорість та життєрадісність, естетичний розвиток, навички чемної поведінки, але й фізичне здоров'я.

Основи української системи тіловиховання
(за Г.Г.Ващенкою)

Тіловиховання мусить бути розбудоване на таких засадах:

1. Тіловиховання не є окрема галузь формування людської особистості, а органічна частина його, міцно поєднана з вихованням розумовим, моральним і естетичним.
2. Завданням тіловиховання є не тільки зміцнення здоров'я, розвиток

м'язової сили і спритності, а й розвиток духовних сил людини: зміцнення її волі, вироблення витривалості, здібності керувати своїм тілом як знаряддям духу.

3. Керівники тіловиховання української молоді мусять чітко уявляти собі, які завдання ставить до українського народу історія. Такими основними завданнями є здобуття незалежності соборної України, розбудова її господарства і духовної культури. Виконання цих завдань вимагає певних властивостей духу і тіла.

4. Керівники тіловиховання мусять бути знайомими з історією його у різних народів, бо вона дає багато повчального як з погляду позитивного, так і негативного.

5. Вироблена система тіловиховання не може залишитися незмінною протягом довгих років. Вона перш за все міняється у зв'язку із зміною завдань, що їх ставить перед народом історія. Крім того, слід брати до уваги неупинний розвиток наук, що пов'язані з питанням тіловиховання, перш за все з медициною і психологією. За останні часи в галузі медицини зроблено не мало відкриттів і винаходів, що дають можливість боротись з різними хворобами, зміцнюють організм, збільшують працездатність і термін життя людини. Керівники тіловиховання повинні ретельно слідкувати за всіма цими досягненнями наук і розумно й обережно використовувати їх у своїй практиці, радячись при цьому з лікарями.

6. В тіловихованні, як і в інших галузях виховання, останнє мусить бути органічно поєднане з самовихованням. Це означає, що: а) вихованець сам розуміє потребу і сенс тіловиховання, б) що він розуміє завдання, які стоять перед українським народом і усвідомлює свої обов'язки перед ним, в) що він не тільки ретельно і з охотою виконує накази керівників під час походів і гімнастичних вправ, а за певною системою сам займається тіловихованням. Інакше тіловиховання може обернутися на муштру, а муштра, як відомо, не дає добрих наслідків у будь-якому вихованні молоді.

Але чи можливе таке виховання і самовиховання; зокрема, чи можливо через тіловиховання формувати волю й характер людини саме в той спосіб, щоб тіло стало знаряддям людського духу?

В основному це є філософічно-психологічна проблема.

Існують три основні напрямки розв'язання проблеми відношення душі і тіла.

Для обґрунтування цієї проблеми Г. Ващенко запропонував три теорії взаємовідношення душі й тіла: матеріалістичну, психо-фізичного паралелізму та взаємодії.

Так, мета матеріалістичної теорії має бути спрямована на виховання здорово, гармонійно розвинутої людини, а зовсім не атлета, бо атлетизм, вважав педагог,

личить рабові, а не вільній людині, яким є по духу український народ. „Основне у людині її дух”, – стверджував педагог. І запевняв, що при правильно організованому процесі фізичного виховання засобами тіловиховання можна формувати волю і характер людини так, що тіло стає знаряддям людського духу.

Теорія психофізичного паралелізму робить установку на те, що щоб душевні сили мали перевагу над тілесними, однак це означало, що тіло мало бути слабким. У всьому, зазначав педагог, має бути гармонія. За Г. Ващенко, гармонійність єднає всі природні задатки людини і максимально зважає природні потреби людини, зокрема біологічну потребу в русі. При цьому вчений наголошував на „особливій користі для виховання волі і характеру національних рухових ігор”, особливо тих, які супроводжуються танцями (гопак, козачок, аркан та ін.) і співали. Це створює сприятливі умови для постійного вдосконалення фізичного і психічного розвитку. При цьому застерігав, що потрібно кожного разу добирати найкращу пропорцію між прийомами, що роблять заняття приємними і навіть веселими, і прийомами, які привчають серйозно і наполегливо трудитися. Продумавши добір вправ, поступове їх удосконалення, дозування і методика їх проведення відповідно до вимог віку і статі, педагог радив добиватися виконання кожного завдання до

кінця, з необхідною інтенсивністю, долаючи при цьому віковій вияві слабості волі. За глибокими переконаннями вченого, систематичні заняття фізичними вправами не тільки роблять тіло гнучким і красивим зовнішньо, але й привчають до зібраності, самоорганізації.

Педагог вважав, що фізичні і психічні процеси підлягають своїм особливим законам, що між цими процесами нема причинного зв'язку, а є лише паралель, тобто певним процесам психічним відповідають процеси фізіологічні і навпаки. На цьому, між іншим, засновується експериментальна психологія, що з допомогою спеціальних приладів досліджує зміни людини і на підставі їх робить висновки про психічні її переживання. Зрозуміло, що коли б ми прийняли цю теорію, то, будучи послідовними, мусили б відмовитись від думки про можливість шляхом тіловиховання впливати на волю і характер людини, а тим більше від завдання зробити тіло знаряддям Духа. Це була б нічим не виправдана ілюзія.

Нарешті, третя теорія взаємовідношення між душею і тілом -це теорія взаємодії. Вона полягає в тому, що хоч душа і тіло є різні субстанції, але між ними існує зв'язок: душа впливає на тіло і тіло впливає на душу. Факти такого зв'язку ми можемо спостерігати буквально на кожному кроці. Хвора людина почуває і поводить себе інакше, ніж людина здорова, фізична втома негативно відбивається на психічних процесах, отрута алкоголем чи опіумом зовсім порушує нормальний хід психічного життя людини і може навіть спричинитись до втрати свідомості. З другого боку ми часто спостерігаємо вплив душі на тіло. Неприємності, а особливо горе, пригнічують не тільки душевні, а й фізичні сили людини; вона стає менш працездатною, а велике, особливо ж несподіване, горе може навіть спричинити до смерті людини. Навпаки, радісний, бадьорий настрій підвищує фізичну енергію і працездатність людини, робить її більш відпорною на всякі хвороби, хоч велика і несподівана радість може іноді спричинити й до смерті слабкої на серце людини. Всі ці й подібні їм факти з переконливістю свідчать про те, що між душею і тілом існує зв'язок, що як тіло може діяти на душу, так і душа може діяти на тіло. При цьому у одних

переважає дух, у других тіло. Є люди, що стримують свої тілесні пристрасті, мужньо й терпляче витримують голод й холод, а іноді й фізичні муки. Є випадки, що людина зусиллям волі переборює не тільки втому, а й хворобу. І навпаки, є люди, що їх з повним правом можна назвати рабами тіла. Для них головне в житті тілесні втіхи, гарна їжа, напої й т. ін. Вони не можуть перемагати втоми, занепадають духом під час голоду, не терплять болю.

Отже, питання відносин душі і тіла першої половини ХХ століття й надалі – на перших позиціях, адже ідеалом залишається гармонійно розвинута людина, яка має здорове й гарне тіло та високі моральні властивості духу. Для обґрунтування волі і характеру педагог пропонує три теорії взаємовідношення душі і тіла: матеріалістичну, психо-фізичного паралелізму, взаємодії. Обґрунтовуючи мету фізичного виховання, Г. Ващенко бере на „озброєння” вислів Аристотеля, який говорив: „Нічого занадто”. Наш вчений погоджується з античним філософом, що метою тіловиховання має бути виховання здорової, гармонійно й пропорційно розвинутої людини, а зовсім не атлета, бо атлетизм личить рабові, а не вільній людині. Це підтверджує обґрунтування Г. Ващенкою теорії взаємозв'язку душі і тіла, що при правильно організованому процесі фізичного виховання дасть змогу засобами тіловиховання формувати волю і характер людини так, щоб тіло стало знаряддям людського духу.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ПРОБЛЕМИ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ

1. Соціально-педагогічний аспект:

- Соціально-політичні умови життя і педагогічної діяльності Г.Г. Ващенка.

2. Про особливість педагога:

- Сторінки творчої біографії педагога. Полтавський період життя і творчості Г.Г. Ващенка.
- Бачення християнської моральності Г.Г. Ващенком як неодмінної умови становлення свідомого, духовно багатого громадянина, здатного самовіддано служити Богові й Батьківщині – Україні.

3. Основні ідеї Г.Г. Ващенка щодо фізичного виховання дітей та молоді.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Основні ідеї Г.Г. Ващенко щодо фізичного виховання дітей та молоді.
2. Зробіть цитатні виписки на тему: „Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру” з твору Г.Г. Ващенко „Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру”.
3. Довести, правильність або спростуйте думку Г.Г. Ващенко : „Найважливішою рисою вольової людини є принциповість і здатність ставити і досягати певну мету”.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру людини.
2. Взаємозалежність духовного і фізичного як теоретична основа педагогічної спадщини Г.Г. Ващенко.
3. Християнська моральність у поглядах Г.Г. Ващенко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ І РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бойко А.М. "...Служба Богові і Батьківщині" (Г.Г. Ващенко: альтернатива поглядів і оцінок): Науково-методичний посібник. - К.: ІЗМН, 2001.
2. Ващенко Г.Г. „Виховний ідеал”. Підручник для педагогів, вихователів, молоді і батьків. – Полтава, 1994 р.
3. Ващенко Г.Г. „Служба Богові і Батьківщині” //Рідна школа. – 1992. - №№ 2 – 4.
4. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: Підручник / А.М. Бойко, В.Д. Бардінова та ін.: Під заг. ред. А.М. Бойко. – К.: ВД „Професіонал”, 2004. – С. 426-460.